

obzir su uzeti i rukopisi u kojima koegzistiraju oba tipa tekstova (*Novljanski II, Vatikanski, Mavrov i Padovanski*). Analiza primjera objašnjava neka problematična mjesta u prijevodima koja su se pojavila djelomice već pri prevođenju, ali češće pri prepisivanju kao odraz intervencija pisaca koji su nastojali popraviti tekst po smislu. Propusti su češći u mlađim prijevodima latinskog predloška, dok su tekstovi utemeljeni na grčkim predlošcima pouzdaniji, izuzev teksta u *Novljanskom II brevijaru* u kojemu dolazi do izražaja nesusjesna težnja za uklanjanjem paleoslavenizama. Neki propusti u tekstovima utemeljenima na grčkom predlošku ilustriraju ovisnost slavenskoga prijevoda o lukijanovskoj redakciji.

P. FETKOVÁ, *Srovnání vyzbraných míst ze dvou církevněslovanských překladů 40 homilií na evangelia Řehoře Velikého (305-311) uspoređuje prijevod Besjeda Grgura Velikoga načinjen u Češkoj i sačuvan u rus.-csl. Pogodinovu rukopisu s hrvatskim prijevodom dijelova koji su ušli u brevijare. Usporedba se provodi na temelju teksta iz izdanja *Novljanskog II brevijara*. U centru pažnje nalaze se slobodnije prevedena mjesta koja pružaju informacije o nivou prijevoda, dokumentirajući postojanje razli*

ka među tim dvama prijevodima, osobito na leksičkoj i sintaktičkoj razini. Rad češkoga prevoditelja odaje dobro poznavanje latinskoga jezika i njegovo iskustvo pri prevođenju s latinskoga na staroslavenski. U svome prijevodu vješto upotrebljava brojna sredstva klasičnoga staroslavenskoga jezika i uspješno interpretira latinski predložak. Hrvatski prevoditelj prevodi slobodnije, koristeći se latiniziranim sintaktičkim konstrukcijama i neologizmima. Pri tome u svoj tekst unosi i propuste što svjedoči o njegovoj manjoj prevoditeljskoj vještini.

V. ŠAUR, *Staroslověnské dostojьnъ "zpusobilý" (353-357)* daje dopune i komentar uz obradu natuknice *dostojati* u *Etimološkom rječniku staroslavenskoga jezika*, posebno zadržavajući se na etimologiji i značenju pridjeva *dostojьnъ*. Uz odgovarajuću dokumentaciju autor ukazuje na anomalije nepodatljive klasičnom etimologiziranju: objašnjenje nalazi u razlikama između nekadašnjeg solunskog i moravskog izgovora u riječi koja predstavlja Konstantinov neologizam. Kontinuantni ove riječi u suvremenim slavenskim jezicima predstavljaju kulturni paleoslavenizam koji je u njih dospio posredništvom staroslavenskoga jezika.

ZDENKA RIBAROVA

AKTUÁLNÍ OTÁZKY SLOVANSKÉ FILOLOGIE. ANKETA. SLAVIA 65 (1996)

Začetnik u naslovu navedene *Ankete* bio je F. V. Mareš, koji, na žalost, nije dočekao njezinu provedbu, ali je ona, na

neki način, i homage, ovomu u slavistici istaknutu znanstveniku, pa joj je *Slavia* posvetila prvi broj za 1996. g., zajedno s

dijelom pod naslovom *Šafaříkův vědecký odkaz*, spojivši na taj način odavanje počasti tradiciji s budućim zadacima kojima je posvećena *Anketa*, a njome će se isključivo baviti ovaj prikaz.

Anketa je obuhvatila velik broj sudionika (njih 36) iz 17 zemalja, a tekstovi su pisani na 10 jezika, ponajviše slavenskih, uz engleski, njemački i talijanski. Sama tema *Ankete* neizravno je potaknula i načelno pitanje sadržaja i biti slavistike, oportunisti slavističkih istraživanja kao jedinstvene cjeline, u čemu je u *Anketi* došlo do suprotstavljenih mišljenja. Tako jedan broj znanstvenika odbacuje slavistiku kao jedinstvenu i cjelovitu znanost, koja objedinjuje sve slavenske jezike i književnosti, a dio anketiranih, opet, smatra da je slavistika anakrona samo utoliko ukoliko produžava stajališta i teze 19. st., kao mit o slavenskom jedinstvu, ukoliko se tretira kao nadnacionalna disciplina i inzistira na etničkom principu slavenskog zajedništva. Drugi, pak, zastupaju teze o potrebi i mogućnosti užih slavističkih istraživanja u okviru pojedinačnih jezika ili srodnih grupa slavenskih jezika (zapadne, istočne i južne grupe) na bazi komparativnih ili konfrontacijskih metoda, te suodnosa slavenskih jezika, odbacujući jednako i slavenofilstvo, i ekstremno prozapadnjačku orijentaciju.

Pri tome je uočljiva podjela između znanstvenika koji se bave jezikom i onih čije je pretežito zanimanje posvećeno književnosti. Lingvisti preferiraju, manje-više, proučavanja u vezi sa suodnosima slavenskih jezika, dijakroničari i na općoj slavenskoj srodnosti, dodirujući i pitanja slavenske etnogeneze, te na proučavanjima koja zadiru u najranije epohe slavenskih jezika, čime se podvlači slavi-

stika kao znanost o slavenstvu kao etničkoj zajednici, s njezinim daljnjim razvojem prouzročnim centripetalnim silama tijekom povijesti. Također, jedan broj znanstvenika smatra korisnom i potrebnom unutrašnju podjelu slavistike na zapadnu, istočnu i južnu, što se u krajnjoj crti svodi opet na jezičnu srodnost.

Većina je sudionika u *Anketi* progovorila i o političkim promjenama koje su se zbile posljednjih desetljeća u svim slavenskim zemljama, pri čemu je, po njihovom mišljenju, promjena sustava otvorila mogućnosti revizije i u znanstvenoj obradi pojedinih fenomena, reinterpetaciju poznatih fakata, te ponovnog izdavanja književnih djela, naročito suvremenih i onih iz bliže prošlosti.

Iako je razumljivo da se osvrta na političke prilike nisu mogli izbjeći, ipak je teško shvatljivo ono što je objavljeno u pismu Miroslava Kvapila (koje je poslao umjesto odgovora na *Anketu*), u kojem on u načelu otklanja svaku mogućnost rasprave i sudjelovanja s obrazloženjem da je njegova struka južnoslavenska književnost, pa on zbog aktualne političke situacije ne može govoriti ni arbitrirati o uzajamnim vezama i odnosima s tog područja. Čudno je, međutim, posebno da stručnjak za južnoslavensku književnost, koji sebi dopušta kvalifikaciju političke stvarnosti u Bosni i Hercegovini, alternativno kao »građanski rat, etničko krvološtvo ili srednjovjekovni vjerski rat« nije upoznat s onim što zna čitava Europa i svijet, a to je srpska agresija na jednu priznatu državu, Bosnu i Hercegovinu, sa svim posljedicama te agresije. Uz to, kvalifikacije koje je za političko stanje ipak dao, govore o preziru prema narodima Bosne i Hercegovine, podcjenjivanju njihove kulture i civilizacije.

Inače se svi autori slažu bar u jednoj točki, a to je da su s promjenom političkih sustava stvorene povoljnije mogućnosti za znanost uklanjanjem cenzure, većom mogućnošću kontakata s europskim okruženjem, te skidanjem tabua s nekih tema, pa i čitavih oblasti istraživanja, naročito one književnosti koja je bila proskribirana zbog svojih ideja ili nepodobnih pisaca, te s proučavanja onih tekstova koji su vezani za vjerske obrede ili vjerske teme.

Znanstvenici koji se bave književnošću posebno naglašavaju potrebu za situiranjem pojedinačnih slavenskih književnosti u europski kontekst, sagledavanjem odnosa i veza pojedinačnih slavenskih književnosti sa zapadnoeuropskim i srednjoeuropskim književnostima na raznim stupnjevima i u različitim kombinacijama.

Jedno od mišljenja koje dobiva na aktualnosti, udarna točka kod većine anketiranih, odnosi se na inzistiranje na interdisciplinarnosti, i uključuje uz lingvistiku i proučavanje književnosti niz drugih disciplina. Naglašava se da uz to što se književnost mora sagledavati u vezi s europskim, slavenskim i neslavenskim književnostima, treba je povezati i s ostalim društvenim znanostima, prije svega s općom i kulturnom poviješću, što bi uključivalo duhovni život Slavena u povijest europskih ideja, te s pratećim disciplinama (filmom, kazalištem, glazbom i arhitekturom), a onda i sociologijom, etnologijom. Lingvistička istraživanja zahtijevaju sociolingvistički pristup, zatim istraživanja u oblasti psiholingvistike, pragmalingvistike, lingvističke geografije, informatike, teorije komunikacije, filozofije, jezične politike. Svi anketirani, također, slažu se da je potrebno

modernizirati istraživanja, t.j. slavistička znanost mora usvojiti nove metode.

Tako se u znanosti o književnosti u većini članaka inzistira na proučavanju pojedinačnih slavenskih književnosti u svezi s neslavenskima, jer se književni utjecaji ne grade na etničkom principu nego ovise o političkom i kulturnom okruženju, što implicira i razna konvergentna i divergentna nastojanja u okviru pojedinih slavenskih književnosti. Novi pristup se zasniva, po mišljenju mnogih sudionika, na analizi teksta, posebno njegove strukture iz aspekta kompozicije, stila, te tekstologije kao ispitivanja sadržaja i značenja književnih djela. U istom se sklopu preporučuje i razmatranje regionalne pozicije pojedinih literatura (centar – periferija), te intermedijalna istraživanja (govorni mediji i njihove forme), a u povijesti književnosti situiranje pojedinih književnosti u okvir povijesnih etapa duhovnih i umjetničkih kretanja u Europi (s posebnim naglaskom na barok).

U jezičnoj problematici postoje razlike u pristupu kad je u pitanju sinkronija i diakronija, a kako je srodnost slavenskih jezika bitan element u jezičnim istraživanjima, lingvisti su skloniji da u prvi red istaknu slavensku srodnost, naročito dijakroničari, dok se u svezi s jezičnom sinkronijom većina sudionika odlučuje za konfrontacijske i komparativne metode na tipološkim parametrima. Uz to se podvlači potreba uočavanja i produbljiivanja odnosa: govor (parole) – jezik (langue), a u promijenjenim političkim uvjetima pojačan je i interes za problematiku standardnih jezika, što uključuje i kodifikaciju, pitanje varijanata, jezičnu politiku, zatim problematiku standardnih i nestandardnih idioma (sleng,

žargon), odnosa književnog i prirodnog jezika, te utvrđivanje utjecaja drugih europskih jezika na pojedine slavenske, naročito u području leksika. Dijalektolozi preferiraju rad na atlasima (pretkarpatiski, predmigracijski za južnoslavenski prostor, sveslavenski i dr.), pri čemu se naglašava da je ovaj posao veoma urgentan, jer se zbog veće mobilnosti i obrazovanosti pučanstva naglo gube osobine pojedinih govora.

Dijakronija je u biti ona grana slavistike koja po predmetu svoga istraživanja (naročito paleoslavistika) podcrtava srodnost slavenskih jezika, te se, između ostalog, upravo i bavi zajedničkim izvoristim i samim tim predstavlja spojnu točku slavenske filologije.

Većina anketiranih preporuča pojačavanje izdavačke djelatnosti: u književnosti kritička i cjelovita izdanja, uz mjerodavne i objektivne univerzalno valjane kriterije, te vjerodostojna, najbolje fototipska izdanja rukopisa i starih, naročito liturgijskih knjiga; u lingvistici se posebno apostrofira potreba za raznim vrstama rječnika (dijalektološkim, terminološkim, stilskim, etimološkim, praslavenskim, te crkvenoslavenskih redakcija), te ponovljenim izdavanjem starih dvojezičnih i višejezičnih rječnika, zatim enciklopedijama povijesnog i kulturnog razvoja Slavena.

I dijakroničari inzistiraju na interdisciplinarnosti. U tom se smislu kao nužne discipline spominju: klasična filologija, patristika, bizantologija, latinska medievistika, romanistika, germanistika i dr.

U dijakronim istraživanjima najveće zanimanje sudionici *Ankete* pokazali su upravo za paleoslavistiku i u toj oblasti dali najkonkretnije prijedloge i kritička opažanja. Pozornost je usmjerena velikim dijelom na najranije epohe slavenstva, na etnogenezu Slavena, odnos praslavenskog i baltičkog, faze jezičnog razvoja praslavenskog, predvelikomoravski period, rekonstrukciju ulomaka praslavenskog teksta, cjelovita praslavenska gramatika, odnos ćirilometodskoga prijevoda prema praslavenskomu, najstarije slavenske tekstove i u svezi s tim uspostavu prvotnoga liturgijskoga prijevoda, djelatnost Ćirila i Metodija s literarnog stajališta, te određivanje grčke varijante *Biblije* koja je bila baza ćirilometodskomu prijevodu. Iskazuje se potreba za katalozima crkvenoslavenskih rukopisa, utvrđivanje i lokacija srednjovjekovnih skriptorija, himnografija kod Slavena u srednjem vijeku. Zanimljiv je i jedinstven prijedlog: historiografija naslijeđa velikih slavista i historijat recepcije njihovih ideja kod suradnika i učenika, a predlagač misli da je gotovo istekao optimalni rok za to istraživanje.

Deziderata su mnogobrojna i očito financijski zahtjevna, pa otud kod ponekih i izvjesna skepsa u mogućnost realizacije. Dano je zaista mnoštvo ideja za dalji znanstvenoistraživački rad gotovo u svim područjima slavistike, a vrlo su naglašeni i moderni pristupi, čime se slavistička znanost kao cjelina uklapa u svjetsku lingvistiku i znanost o književnosti kao punopravan član.

HERTA KUNA